

2. FRILUFTSLIV OCH NATURTURISM IDAG

EFTER FÖRRA KAPITLET HISTORISKA ÖVERSIKT är det dags att resa frågan om vad som idag är att betrakta som friluftsliv och naturturism. Många människor har rätt bestämda bilder av vad som är och inte är friluftsliv och naturturism. Det gäller hur begreppen överlappar varandra och även vad man i stället anser bör kallas t.ex. idrott, sport, turism, rekreation, motion eller social naturvård. Men när man verkligen försöker beskriva begreppens kärnor, deras överlappningar och avgränsningar så blir det inte så självklart. En viktig orsak till detta finner vi i det förra, historiska, kapitlet nämligen att dessa aktiviteter vuxit fram parallellt i tiden, inspirerats av varandra och den samhällsutveckling de alla varit en del i. Samtidigt har begreppen inte sällan stått i konflikt till varandra och tagit spjörn mot varandra (t.ex. friluftsliv i förhållande till idrott eller friluftsliv i förhållande till kommersiell turism). Innebörden av ordet friluftsliv förändras även ofta beroende på dess sammanhang, exempelvis genom tilläggsord: »friluftspedagogik«, »friluftssport« eller »friluftsäventyr«. I resten av det här kapitlet diskuterar vi först friluftsbegreppet med hjälp av några illustrationer. Sedan diskuterar vi relationen mellan friluftsliv och naturturism. I kapitel 4 återkommer vi sedan till friluftslivets och naturturismens relationer till idrott, miljöengagemang, hälsa och regional utveckling. Inledningsvis är det här viktigt att peka på följande tre dimensioner när man definierar ett begrepp, t.ex. friluftsbegreppet (hämtat från Sandell 2003a): (1) som personligt och pedagogiskt förhållningssätt; (2) som politikområde och idédebatt; samt (3) som samhällsfenomen och studieobjekt.

Den första dimensionen av friluftsbegreppet – som personligt och pedagogiskt förhållningssätt – handlar om hur man som individ ser på vad som är friluftsliv, vilka upplevelser man strävar efter och vad man vill undvika. Det personliga förhållningssättet har sannolikt stor betydelse även för t.ex. samhällsplaneringens friluftsperspektiv, eftersom varje politiker och tjänsteman även har sina egna bevekelsegrunder. Det behöver förstås inte vara någon nackdel, tvärtom, men är något som medvetet måste hanteras. Exempelvis när man som tjänstemän har att utforma allmänhetens friluftsmöjligheter (jfr. Emmelin 2000). Likaså när man arbetar professionellt eller ideellt med friluftsliv och naturturism som

pedagogiskt redskap är det viktigt att reflektera över vad man har för bevekelsegrunder och ambitioner. Det är viktigt att jämföra vad man själv »står för« som friluftsenhangerad med styrdokument som läroplaner eller organisationers program.

Den andra dimensionen – friluftsliv som politikområde och idédebatt – kännetecknas av ett behov av att identifiera »vänner« och »fiender«. Exempelvis vilka typer av friluftsliv man anser att samhället bör stödja respektive motarbeta utifrån t.ex. miljöskäl eller regionalpolitik. Här är det ofta nödvändigt för t.ex. en lobbygrupp att göra förenklingar och generaliseringar som inte kan accepteras av t.ex. en myndighet eller en forskare. Då friluftsliv ofta har en positiv klang så handlar den här dimensionen inte minst om att försöka avgränsa friluftsbegreppet så att det omfattar det man själv förespråkar och utesluter det man vill motarbeta.

När det gäller den tredje dimensionen – friluftsliv som samhällsfenomen och studieobjekt – som i den här boken, anser vi att det är viktigt att betrakta friluftsliv i mycket bred bemärkelse. Dels finns ofta det som är av intresse när gäller framtidens friluftsliv och friluftsplanning i begreppets utmarker och i förändringar av begreppets innehåll över tiden. Dels riskerar alltför snäva definitioner att utdefiniera andra grupper friluftsperspektiv än de som gäller för de åldersmässiga och sociala samhällsgrupper som forskarna själva tillhör.

Generellt är det ofta en fördel om man kan hålla isär dessa tre dimensioner av ett begrepp och diskutera olika alternativs för- och nackdelar i förhållande till respektive dimensions behov i stället för att bara fastna i definitionsdiskussioner om vad friluftsliv »egentligen är« och vad som bör definieras in i »bra« respektive »dåligt« friluftsliv.

Två fokuseringsbilder

I figur 2:1 har vi med hjälp av den norska definitionen av friluftsliv (se t.ex. Friluftsliv 1985:22; Faarlund 1978) och en tolkning av denna i Emmelin (1997:3) gjort ett försök att peka ut några av friluftslivets centrala komponenter och värden. Vi ger också några exempel på i vilka sammanhang detta blir aktuellt. I den norska definitionen och i Emmelins tolkning av denna är fritid en förutsättning för friluftsliv. Men med tanke på den stora roll som friluftslivet har som pedagogiskt element i skola och förskola, liksom att friluftsliv är en viktig professionell verksamhet som berör t.ex. naturkontaktens betydelse för folkhälsa och miljöengagemang, anser vi att fritidsförutsättningen är en onödig insnävning.

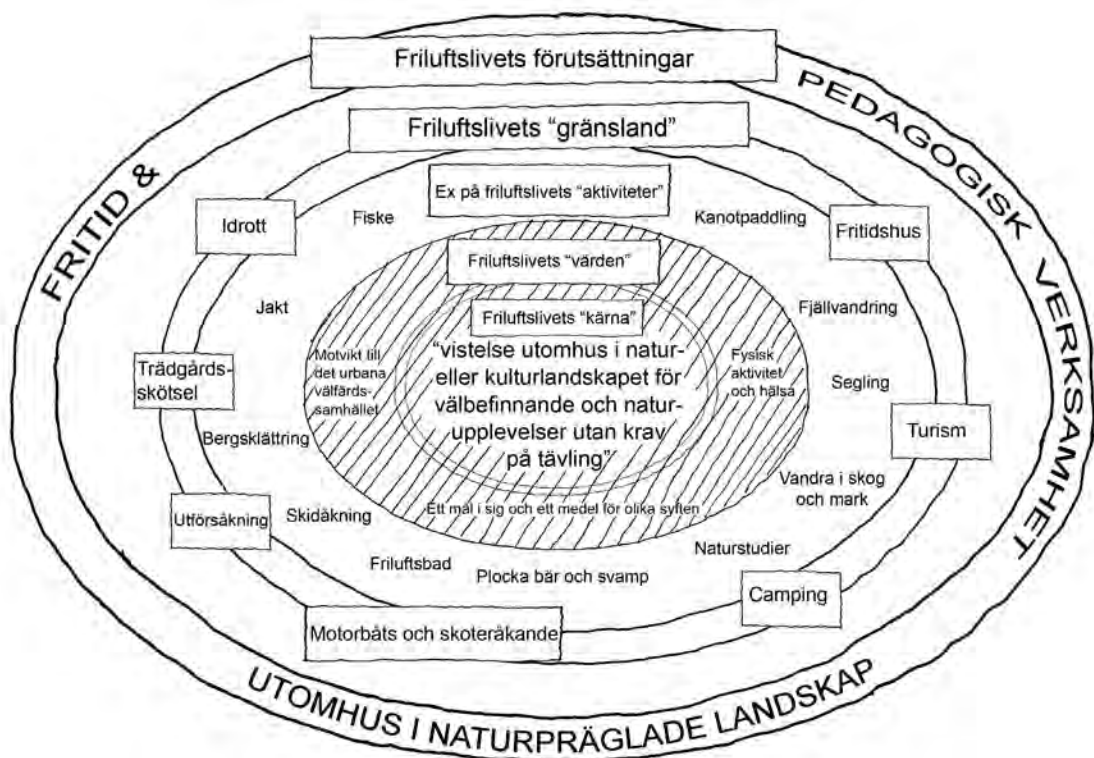
När det gäller friluftsbegreppets användning för att fokusera och avgränsa studier och diskussioner om samhällsfenomenet friluftsliv (t.ex. i en bok som denna) så nämnde vi ovan att det är viktigt att kunna höja blicken och inte minst se begreppets utmarker och förändringar av innehållet över tiden. Friluftsliv som miljöhistoria, civilisationskritik, klass-

Fig. 2:1. Några av friluftslivets centrala komponenter och värden samt exempel på i vilka sammanhang friluftslivet blir aktuellt (bearbetning gjord utifrån den norska definitionen av friluftsliv; se t.ex. Friluftsliv 1985:22 och tolkningen av denna i Emmelin 1997:3).

perspektiv, regionalpolitik, välfärdsfråga, turistnäring, föreningsaktivitet, pedagogisk tradition osv. är underbeforskade områden och det intressanta riskerar att hamna utanför fokus om vi gör för snäva avgränsningar.

I nedanstående figur 2:2 (som bygger på Sandell 2003a) görs ett försök att peka på vilka några av de centrala komponenterna skulle kunna vara i ett sådant brett perspektiv. Som yttre ram hittar vi då »Fritid och

Figur 2:2. Förslag på fokusering av friluftsbegreppet som studieområde (bearbetad från Sandell 2003a).

pedagogik utomhus i naturpräglade landskap» som en av friluftslivets *förutsättningar*. Det här gör det möjligt att inkludera t.ex. närrekreationens, naturturismens och utomhuslärares friluftsliv men utesluter t.ex. att klättra på klättervägg inomhus. Närmast innanför denna inramning finner vi friluftslivets *gränsland* i form av turism, fritidshus, idrott, trädgårdsskötsel, camping, utförsåkning, motorbåts- och skoteråkande. Exempel på friluftslivets *aktiviteter* finner vi härnäst: kanotpaddling, vandra i skog och mark, segling, friluftsbad, fjällvandring, bergsklättring, jakt, fiske, plocka bär och svamp, naturstudier, skidåkning etc... Bland friluftslivets *värden* återkommer dess roll som medel för olika syften (kunskapsväg, social och personlig utveckling etc.) och dess roll som mål i sig självt (livskvalitet och egenvärde) som nämndes i förra kapitlet. Fysisk aktivitet och hälsa liksom motvikt mot det urbana och industrialiserade samhället är exempel på återkommande teman när det gäller friluftslivets värden. Som element i något som kanske kan kallas friluftslivets »*kärna*« har lagts in i den svenska officiella friluftsförordningen som är denna boks utgångspunkt (se inledningen och i texten nedan).

Men även den här typen av bred konkretisering riskerar att missa tendenser som kanske är avgörande för framtiden. Ett exempel kan vara påverkan från det återkommande fenomenet att friluftsförordningen lyfts ur sitt tidigare landskapssammanhang och renodlas i särskilt uppbyggda landskap som t.ex. klätterväggar, äventyrsbad, skidåkning inomhus och i cyberspacemiljöer (Sandell 2004b). Ett annat exempel är den växande gråzonen mellan friluftskultur och sportkultur i form av »livsstilssporter«, vars värden ofta ligger nära sådant som lyfts fram i friluftshistorien, och multisporttävlingar där traditionella friluftsförordningar som att klättra, paddla och vandra sportifieras och görs till tävlingar. Ett fruktbart sätt att tackla den här problematiken kring vad friluftsliv »egentligen« är kan vara att parallellt fundera på vad en verksamhet ingår i för meningsskapande för en individ eller grupp – vad är det för mening man försöker uppfylla genom att ägna sig åt det man gör?¹

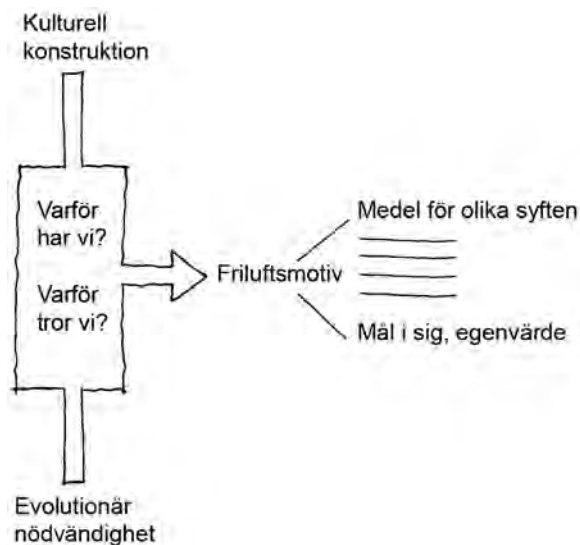
Innan vi går över till att diskutera återkommande motiv för friluftsliv så bör vi notera följande viktiga markering när det gäller det offentliga samhällets syn idag på friluftsbegreppet. I SFS 2003:133 om Statsbidrag till friluftsförordningar skriver man om friluftsliv som »vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling«. I § 3 har man skrivit in som ett av flera villkor för att man skall få bidrag »att friluftsförordningen värnar det enkla, naturnära och långsiktigt hållbara friluftslivet«. Det här är bra exempel på ambitionen att fokusera friluftsbegreppet utifrån mer normativa syften (jfr. den andra dimensionen av en begreppsdefinition som nämndes ovan:

1. Se vidare om detta perspektiv på friluftsliv, idrott och liknande i Backman (2005) och även i övrigt den antologi där detta kapitel ingår.

»som politikområde och idédebatt«). Här har mer övergripande sociala och miljömässiga mål varit viktiga för inriktningen (»enkla, naturnära och långsiktigt hållbara«). Vi vill här också påminna om de tydliga ideologiska aspekter som inte sällan är med i diskussionen om den nordiska friluftstraditionens karaktärsdrag som kort refererades i kapitel 1.

Naturgiven nödvändighet eller kulturell konstruktion

Nedanstående figur 2:3 summerar en viktig grundläggande referensram som rör friluftslivets värden (Sandell 2004a). Det handlar helt enkelt om vilka motiv som varit återkommande för att man bör ägna sig åt friluftsliv och varför samhället skall stötta möjligheterna till friluftsliv. I figuren kan vi till höger se uppdelningen mellan att se friluftsliv som ett medel för olika syften (folkhälsa, miljöengagemang etc.), respektive att se friluftsliv som ett egenvärde – som något existentiellt, en livskvalitet och ett mål i sig självt. Men viktigare när det gäller utgångspunkterna för hur man skall hantera önskemål och behov rörande friluftslandskapens utformning är figurens andra sida. Denna vänstra sida handlar om vad vi anser är huvudsakligt underlag för att tro att friluftslivet kan fungera som något som kan tillgodose olika behov. Dels kan man se det i första hand som en evolutionär nödvändighet; en konsekvens av människans långa utvecklingshistoria i naturpräglade landskap.² För att må bra och utvecklas kroppsligt och mentalt bör vi enligt detta perspektiv söka upp

Figur 2:3. Ett sätt att illustrera en av de viktigaste tolkningsramarna för friluftsliv, nämligen – till höger – dess roll som medel för en mängd olika syften (indikerade med strecken) respektive som mål och egenvärde; samt – till vänster – två principiella förklaringsgrunder till dessa värden, nämligen att vi socialiserats in till detta genom vår kultur (uppåt), respektive att det är genetiskt betingade värden som vi fått genom människans evolutionshistoria (nedåt; lätt modifierad från Sandell 2004a).

2. Se vidare t.ex. Kellert & Wilson 1993; Uddenberg 1993.

den typ av miljöer som vi skapats för. Men om vi i stället ser intresset för friluftsliv i första hand som en kulturell konstruktion, är tanken att det positiva i att söka upp naturpräglade landskap som fjäll, kuster och skogar och där efterfråga vissa typer av landskapsvärden (t.ex. stränder) för att bedriva vissa typer av aktiviteter (t.ex. sitta runt en lägereld) är något som skapats i det samhälle där vi just nu lever genom inflytande från föräldrar, lärare, reklam m.m. Om de landskapsvärden vi är intresserade av att söka upp är något som konstrueras kulturellt så innebär det att de förändras över tiden och ser olika ut för olika grupper. Det går då förstås inte att identifiera något sådant som »landskapets friluftsvärden» utan att samtidigt både redovisa vilket friluftsliv man avser (läs: vilka grupper friluftsliv man vill ge företräde) och hela tiden vara beredd att ändra detta när önskemålen ändras.

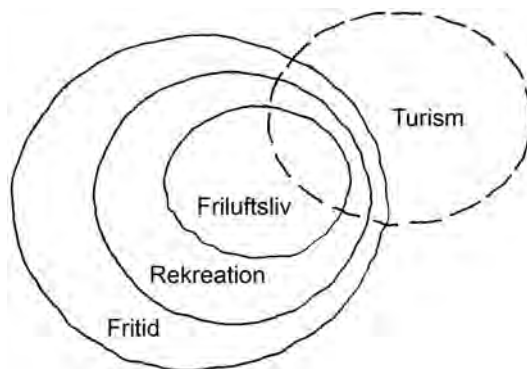
På en yttlig nivå är det förstås inte svårt att hitta argument för både det evolutionära och det kulturella perspektivet. Exempelvis hur vår kropps behov av rörelse eller hur dess perceptionsorgan (som syn och doftsinne) är beroende av vår evolutionära historia – och att detta förstås påverkar förutsättningarna för t.ex. friluftsliv. Det är också uppenbart om man studerar friluftslivets och naturturismens historia att vad som är natur, vad som är vackert och vad man bör göra och inte göra i landskapet varierar över tiden och mellan olika grupper. Exempelvis är det ju mycket påtagligt och närmast själva utgångspunkten för den här boken att det vi kallar friluftsliv och det vi ser som attraktiva friluftslandskap i stor utsträckning är knutet till ideal som i huvudsak etablerats under det förra seklet hos de västliga industriländernas högre samhällsskikt. Men även om det alltså inte är lätt att på något självklart sätt säga hur viktiga de båda perspektiven är i förhållande till varandra (genetik respektive kultur) så har den här spänningen (och även spänningen mellan medel och mål) en enorm betydelse för hur man ser på friluftsliv och naturturism. Det gäller exempelvis vilken forskning man anser bör bedrivas, hur man bör genomföra den och hur man bör tolka den – t.ex. vilken typ av »bevis» för olika landskapspreferenser som man bör söka efter. Ulrich (1983) har t.ex. visat resultat av att exponera olika grupper för bilder av olikartade landskap, som han tolkar som en kulturoberoende förkärlek för ett halvöppet skogslandskap – av typ trädsavann, engelsk park, hagmark.³

3. Några svenskspråkiga diskussioner om genetiska vs. kulturella tolkningsmönster är t.ex.: Hacking 2000; Grahn 1989; och Uddenberg 1993, och ett exempel på den internationella litteraturen är Kellert & Wilson 1993. När det gäller svenskspråkiga översikter över förändringar av natur- och landskapssyn liksom friluftslivets framväxt se t.ex. Sörlin 1991 och Sandell & Sörlin 2008.

Friluftsliv och naturturism

Det har förhoppningsvis framgått av det inledande kapitlets historiska översikt att turism och friluftsliv på många sätt varit tätt associerade under hela 1900-talet. Generellt kan sägas att det mesta som denna bok tar upp av t.ex. planeringsmodeller, brukarundersökningar och referenser minst lika mycket rör turism (och då förstås särskilt naturbaserad turism) som friluftsliv. Samtidigt finns det viktiga skillnader, vilka inte sällan ger upphov till motsättningar. Om man exempelvis studerar effekter av besökare i ett visst naturområde är det ofta av underordnad betydelse huruvida de är att betrakta som turister eller inte. Om man däremot anlägger ett system- eller producentperspektiv är skillnaden mellan friluftsliv och turism många gånger av största betydelse, inte minst ur en kommersiell synvinkel. Samtidigt är det utifrån ett politiskt perspektiv (t.ex. vad som bör stöttas respektive kontrolleras) ofta av avgörande betydelse vilka avgränsningar och inriktningar man lägger i olika begrepp. Ett konkret exempel på detta är det traditionella förbudet för kommersiell verksamhet i svenska nationalparker. Här har man alltså å ena sidan säkerställt markområden för rekreation och då dessa oftast legat långt från de större befolkningskoncentrationerna (t.ex. i fjällen) är besökandet turism. Men samtidigt har man ansett det viktigt att förordra vissa typer av verksamheter och förhållningssätt till området på bekostnad av andra, som avgränsningen mot det kommersiella. När denna bok skrivs håller detta dock på att ändras och vid Naturvårdsverket vill man nu utgå mer strikt från nationalparkernas syfte för att bedöma vilka regler som skall gälla. Detta innebär att kommersiell verksamhet mycket väl kan tillåtas. Inrättandet av Fulufjällets nationalpark år 2002 kan i mycket ses som ett uttryck för de nya tankegångarna kring den här typen av frågor.⁴

Figur 2:4. En modell över sambanden mellan fritid, rekreation, friluftsliv och turism. Modifierad efter Butler (1999) och Almstedt (1998). Notera att vi här i första hand illustrerar aspekter av friluftsliv knutna till fritiden, och således förbiser sådant som pedagogiska och terapeutiska sammanhang.

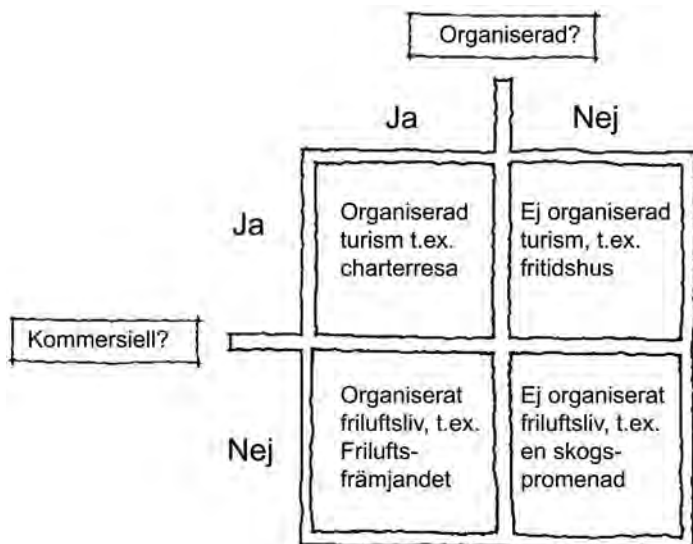

4. Om Fulufjällets nationalpark se t.ex. Wallsten & Bratt 2002 och Fredman et al. 2005; och om det här skiftet av naturvårds- och reservatspolitiken till att i större utsträckning inkludera turism och regional utveckling se t.ex. Zachrisson et al. 2006.

Figur 2:4 på föregående sida är ett försök att strukturera relationerna mellan friluftsliv och turism utifrån ett konsument- eller individperspektiv. Observera att storleken på cirkelarna inte speglar de olika fältens betydelse eller omfattning, utan syftet är enbart att visa på deras inbördes relationer. Notera även att vi i första hand här försöker illustrera aspekter av friluftsliv knutna till fritiden, och således förbiser pedagogiska och hälsorelaterade sammanhang. Figuren visar att friluftsliv kan betraktas som en delmängd av all den rekreation människor ägnar sig åt, något som i sin tur antas ske under fritiden.

Liksom för friluftsliv följer definitionen av turism inte några tydliga rågångar, även om det i någon mening handlar om människors aktiviteter när de reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning. I internationella sammanhang talar man ofta om tillfälliga besökare som stannar i åtminstone 24 timmar i landet för ledighet, affärer, familj, uppdrag eller sammanträde. Statistik kring turismen i Sverige baseras på resor om minst 100 km enkel väg som inkluderar minst en övernattningsnatt, i tjänsten eller på fritiden. Uppenbart är att turism dels omfattar en förflyttning i rummet, dels omfattar mer än enbart det resande som sker under fritiden. Det innebär att den streckade cirkeln i figur 2:4 som illustrerar turism delvis överlappar fritidscirkeln (den del av turismen som sker på fritiden) och delvis överlappar friluftslivet (den del av friluftslivet som sker utanför individens vanliga omgivning). Många aktiviteter som sorterar under benämningen naturturism ligger således i det överlappande fältet mellan friluftsliv och turism – exempelvis fjällvandringar, kanotpaddling och cykelsemester.

Om vi istället ser på relationen mellan friluftsliv och turism ur ett system- eller producentperspektiv kan det illustreras med hjälp av figur 2:5. Utgångspunkten här är besök i naturpräglade landskap, men vi betraktar det ur två olika dimensioner: det som sker i grupp och under organiserade former, respektive med kommersiella drivkrafter. Ett besök i naturen kan ske i form av en organiserad resa långt bort från hemorten på kommersiella grunder – exempelvis en charterresa till Borneos regnskogar (övre vänstra kvadranten). Ett besök i naturen kan också utgå från det egna fritidshuset, beläget långt bort från bostaden. Det senare besöket är inte organiserat, men kan ändå sägas ske på kommersiella grunder i och med att besöket bland annat förutsätter köp av en fritidsbostad (övre högra kvadranten). Besök i naturen som sker på icke kommersiella grunder men i organiserad form kan exemplifieras med turer arrangerade av olika friluftsanslagställen (nedre vänstra kvadranten). Slutligen kan ett besök i naturen ske oorganiserat och på icke kommersiella grunder, exempelvis en skogspromenad från den egna bostaden (nedre högra kvadranten). Visserligen är även här bostaden och de kläder man går i något som har med det kommersiella att göra men behöver inte vara införskaffade i första hand för natur- och fritidsupplevelsen. Det kommersiella inslaget

Figur 2:5. Friluftsliv och turism utifrån ett system- eller producentperspektiv. Modifierad efter Sandell (2001b).

blir ur detta perspektiv särskiljande för turismen, medan både turism och friluftsliv kan ske såväl organiserat som oorganiserat. Samtidigt bör påpekas att gränsdragningen för vad som är att betrakta som kommersiellt eller inte i sig är ganska diffus, men också därför ofta viktig (jfr. Naturvårdsverket 1995). De som köper en resa till annat land genom en turistbyrå där boende och aktiviteter ingår bör rimligen ses som att de deltar i ett kommersiellt arrangemang. Samma sak bör gälla en fjällvandrande familj som på egen hand bilat från södra Sverige upp till fjällen för att bo på någon anläggning eller stugby och göra korta dagsutflykter. Men var placerar man kompisgänget som cykelsemestrar på Gotland och har med sina egna cyklar, tält och stormkök? Denna grupp har dessutom sannolikt haft utgifter för utrustning – vilket förstås blir en viktig del i samhällsekonomin – som möjligen överstiger den fjällvandrande familjens utgifter. Oberoende av svaret på detta så kommer i samtliga tre fall resan att inkluderas i den officiella turismstatistiken.

Ytterligare ett spänningsfält i detta sammanhang är i vilken utsträckning och på vilka grunder samhället bör stödja olika former av friluftsliv och turism. Det går enkelt att identifiera såväl sociala som arbetsmarknadspolitiska och näringspolitiska motiv för offentliga åtaganden inom de olika cirkelarna och kvadranterna i figurerna ovan. Det blir närmast en ideologisk fråga var gränsdragningarna bör gå i dessa avseenden, och vad man där väljer får stor betydelse för utformandet av frilufts- och turismpolitiken. Vi bör här också påminna oss de historiska resonemangen i kapitel 1, om styrkan i de återkommande motiven från samhällets sida för friluftsliv och naturturism som folkhälsa, regionalpolitik och natur- och miljöengagemang.

Sammanfattningsvis kan vi med hjälp av några nyckelord visa hur vi ser på relationen och skillnaderna mellan friluftslivet och turismen genom att bryta dem mot några centrala teman:

Förekommer förflyttning från den vardagliga miljön?

- Friluftsliv: Ofta inte, men det är heller inte alls ovanligt.
- Turism: Alltid, utifrån vedertagna definitioner av turism.

Är verksamheten kommersiell?

- Friluftsliv: Kan vara, men ofta är det inte i högre grad än på det indirekta sätt som allt liv i vår typ av samhälle är kommersiellt (t.ex. köps mat och kläder av de flesta människor).
- Turism: Ja, i regel och ofta på ett mycket påtagligt sätt, t.ex. turism som ett viktigt sparmål och utgiftspost; och om man ser turism som ett system (med resor, uppehålle inköp etc.) så är det svårt att tänka sig turism utan kommersiella inslag.

Bygger verksamheten på och stimulerar naturintresse?

- Friluftsliv: Lyfts i regel fram som ett helt centralt element.
- Turism: Kan förekomma och är ibland själva profilen men är oftast inte i fokus.

I en diskussion kring relationen mellan friluftsliv och turism (liksom de angränsande fälten fritid och rekreation) är det också viktigt att notera hur båda dessa områden karaktäriseras av tvär- och mångvetenskap snarare än en akademisk disciplin. Forskare inom ekonomi, sociologi, biologi, statsvetenskap, kulturgeografi, fysisk planering, skogsvetenskap osv. har gjort studier utifrån olika metoder och angreppssätt. Det är något som i sin tur suddar ut gränserna mellan de olika fälten eftersom en och samma teoribildning kan tillämpas inom flera områden, och varje område kan studeras utifrån flera olika teoribildningar. Den flerdimensionella relationen mellan friluftslivet och turismen blir således inte mindre komplex ur ett akademiskt perspektiv. Samtidigt kan spänningar dem emellan utgöra fruktbara forskningsfält i sig, exempelvis kulturella aspekter och pedagogiska konsekvenser av friluftsansatsernas kommersialisering som del i en växande turismnäring.

Förhoppningsvis har det genom dessa bokens två första kapitel framgått att friluftsliv både som begrepp, aktivitet och samhällsplanering är ideologiskt laddat. Hur man ser på friluftslivets utformning och betydelse hänger ihop med hur man ser på samhällsutvecklingen i övrigt – exempelvis i vilken utsträckning man i första hand ser sig som samhällsbevarare eller samhällsförändrare. Friluftslivet i vid bemärkelse har under sin 100–150 år långa historia inte i första hand varit samhällskritiskt. I stället är det rimligt att påstå att friluftsliv och naturturism företrädesvis startats, drivits och organiserats som ett sätt att stödja det rådande samhället och dess ledande grupper och deras intressen av allt från nationell mobilisering och folkhälsa till personlig mognad och »team-building». Men vi kan också konstatera att romantikens idéer från 1700- och 1800-talen har haft den största betydelse för friluftslivets traditioner och tankegods med den estetiserande landskapsblicken, uppskattningen av de vilda och dramatiska landskapen, de naturnära folken som ideal (den »ädle vilden»), landskapsrelationens andliga dimension m.m. De civilisationskritiska strömningarna i romantiken har även varit en ständigt återkommande inspirationskälla till mer djupgående samhällskritik då man i romantiken just ifrågasatte det som annars varit det moderna industritillväxtsamhällets själva karaktärsdrag i form av ensidig fokusering på kvantitet och materialism.

Friluftslivets pedagogiska anslag har även innehållit ett ifrågasättande av traditionell och auktoritetsbunden skoldisciplinering, allt från Rousseaus rekommendation om Robinson Crusoes »överlevnadsövning» som pedagogik för barn och ungdom, via reformpedagogikens »learning by doing» och att lita till ungdomarnas egen förmåga i det tidiga 1900-talet, fram till vår tids utomhuspedagogik för naturkänsla och personlig utveckling. Sammantaget har det i friluftshistorien funnits ett antal kopplingar mellan naturnärhet, friluftsliv och radikal samhällskritik. Vi kan nämna exempel som artonhundratalsfilosofen Henry David Thoreau, en av de mest radikala kritikerna av det moderna industritillväxtsamhället, den norska ekosofiska/djupekologiska traditionen med namn som Arne Naess, Sigmund Kvaløy-Sætereng och Nils Faarlund, eller den svenska föreningen Argaladei – Friluftsliv en livsstil.⁵

5. Se vidare om radikal friluftsrörelse i Sandell 2006a, och om föreningen Argaladei via dess hemsida: www.argaladei.nu (inkl. t.ex. ett temanummer 2004 om just friluftsliv och samhällskritik) och dess historia i Walldén 2001. Se även t.ex. Isberg 1991; Isberg & Isberg 2007; Hendersson & Vikander 2007; Tordsson 2003; Faarlund 1979 eller Reed & Rothenberg 1993.

